

कर्मणि १) पुरुषाणाम् ॥ ११ ॥ दर्शपूर्णमासादिकर्मणि २) पुरुषाणां होत्र-
ध्वजादीनां कर्तव्यं भवति न स्वयं यज्ञमानस्य । कुतः परिक्रियामानात् .
श्रूयते हि परिक्रयः दर्शपूर्णमासयोर्ह्येवैषा दक्षिणा यदन्वाहार्य इति ३)
(११. १. ३. ७.) . ज्योतिष्टोमे च तः शतेनैव दक्षयतीति (४. ३. ४. ३.) . स्वभा-
वतश्च परिक्रयः परत्र क्रियते नात्मनि विरोधात् न ह्यात्मैवात्मानं परिक्री-
णीते . तत्र यदि स्वयमेव यज्ञमानः कुर्यात्ततः परिक्रयासम्भवेन परिक्रयो न
क्रियेत तत्रास्य नित्यवदामानं विरुध्येत । यच्चार्थिनः साङ्गं ४) कर्तव्यम् तत्तु प्रयो-
जकत्वेनापि सम्भवति . तत्रासति परम्पराप्रमाणे साक्षादेव कर्तव्यं स्यात् . अस्ति
तु प्रमाणं परिक्रयवचनम् तच्च कर्त्रन्तरसद्भावऽएव दृष्टार्थं भवति नान्यथा .
तस्मात्प्रयोजकत्वेनापि कर्तृत्वसम्भवे सति परिक्रयस्य नित्यवदामानस्य पाक्षिक-
त्वायोगात् नित्यमुपसंहरतुमन्येषां पुरुषाणामेव कर्मणि ५) कर्तव्यं सिद्धम् । एवं
सर्वत्रापि पुरुषाणामेव कर्तृत्वे प्राप्तऽग्राहः .

प्रधानऽ स्वामी फलयोगात् ॥ २० ॥ यत्प्रधानं द्रव्योत्सर्गवृत्तपदविस्त्या-
गदक्षिणादानात्मकम् तत्स्वामी यज्ञमानः करोति अन्यानि चाङ्गानि पुरुषाः
कुर्वन्ति । कुत एतत् फलयोगात् प्रधानानुष्ठायिनो हि फलयोगो भवति
प्रधानफलं च यज्ञमानो भुङ्क्ते नाङ्गफलम् तस्य कर्त्रर्थत्वात् . तेन प्रधानमात्रवा-
चिनो धातोः परेण प्रत्ययेन तस्मात्तस्यैव फलार्थिकत्वं नियम्यते शेषस्य नि-
र्वृत्तिमात्रं प्रतीयते न कर्तृविशेषः । ननु च प्रधानसमकर्तृकत्वादङ्गानामपि स एव
कर्ता सेत्स्यति न तत्र प्रयोजकत्वेनापि कर्तृत्वानुग्रहात् . द्रव्योत्सर्गे ह्यक्रि-
यमाणे न किञ्चिद्यज्ञमानेन कृतं स्यादिति तं करोति . न ह्यात्मनेपदे फलार्थि-
कर्तृकत्वं गम्यते किं तर्हि भावनाक्षिप्तकर्तृत्वस्य सतः फलसम्बन्धित्वम् . अतश्च
फलेन कर्तुरन्यत्र न गतव्यम् न तु ६) फलार्थिनोऽन्येन व्यापारकरणं ७) विरु-
ध्यते तावता च सिद्धोऽङ्गनियम इति . अतोऽङ्गन्यकर्तृत्वं प्रधानमात्रे च
स्वामिकर्तृत्वमिति । अन्येष्वपि कर्म कुर्वत्सु यज्ञमानेन यत्नेन कृताकृतप्रत्यवेक्षणं

१) ? कर्माणि १. २. कर्मणि २. and thus also the quotation at १. २. ७. २) ? कर्मा-
णि २. ३) ? र्यमिति २. ४) ? साङ्गे २. ५) Thus २. ६) ननु २. ७) न्येतव्यापारकरणं २.